

ลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์กับสิทธิในการทำซ้ำของบรรณารักษ์ตามมาตรา ๓๔

แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.๒๕๓๗

Copyright Ownership of Thesis Works with the Right to Reproduce by the Librarian under

Section 34 of Copyright Act 2537 B.C.

นายชนกร อูยพานิชย์

อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

ปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์ระหว่างนักศึกษา กับมหาวิทยาลัย ยังคงเป็นปัญหาทางกฎหมายที่ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน และยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันของนักกฎหมายหลายท่าน บางท่านเห็นว่าควรเป็นของมหาวิทยาลัย บางท่านเห็นว่าเป็นของนักศึกษา โดยนำเหตุผลต่าง ๆ มาสนับสนุนความคิดของแต่ละฝ่าย แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยุติว่าใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในรายงานวิทยานิพนธ์ เนื่องจากยังไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาออกมาว่าลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์นั้นควรจะเป็นของใคร จนนำไปสู่ปัญหาในเรื่องของปริมาณและสัดส่วนในการทำซ้ำของบรรณารักษ์ ถ้าลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์เป็นของนักศึกษา บรรณารักษ์ทำซ้ำในปริมาณและสัดส่วนเกินสมควรก็จะมี ความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ถ้าลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์เป็นของมหาวิทยาลัย บรรณารักษ์สามารถทำซ้ำในปริมาณ และสัดส่วนเกินสมควรได้โดยไม่มีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะบรรณารักษ์ทำซ้ำในฐานะตัวแทนซึ่งกระทำการแทนมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

คำสำคัญ

การใช้งานโดยธรรม / บรรณารักษ์ / นักสารนิเทศ / ลิขสิทธิ์ / อินเทอร์เน็ต

ABSTRACT

The problem in Thailand concerning the question of copyright ownership of thesis works, as between the student and the university, has no definite solution and is an issue commonly discussed among lawyers. Various reasons are asserted according to either the opinion that the thesis belongs to the university, or alternately the student, however, no certain conclusion has ever been reached. I propose to raise this question conclusion. Because the Supreme Court Judgment No Line out the copyright ownership of thesis works should be vested in one. And lead to problems in terms of quantity and ratio of librarians to reproduce. If the copyright of the thesis students. Librarians reproduce in excessive quantities and proportions will be wrong database piracy. If the thesis is copyright of the University. Librarians can reproduce in excessive quantities and proportions without infringing offense because librarians are authorized to reproduce by the University who is the copyright owner.

KEYWORDS

fair use / librarian / informationist / copyright / internet

บทนำ

ในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป นิสิตนักศึกษาจะต้องเรียนรายวิชาต่างๆ จนครบตามหน่วยกิตตามที่หลักสูตรในระเบียบของมหาวิทยาลัยนั้นๆ กำหนด โดยในบางหลักสูตรจะสำเร็จการศึกษาได้ นักศึกษาจะต้องลงทะเบียนเรียนในรายวิชาวิทยานิพนธ์ โดยไม่มีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าว แต่นักศึกษาจะต้องทำงานวิจัยภายใต้การกำกับดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์จัดเป็นงานวรรณกรรมหนึ่งและเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับ ความคุ้มครองตามกฎหมายภายใต้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จึงมีปัญหามาในเวลาต่อมาว่า ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์นั้นควรตกเป็นของใคร เพราะในกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน การที่ไม่รู้แน่ชัดถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์ จะส่งผลกระทบต่อสิทธิในการทำซ้ำของบรรณารักษ์ว่าจะสามารถทำซ้ำเพื่อให้บริการได้ในปริมาณที่มากน้อยเพียงใด เนื่องจากห้องสมุดเป็นหน่วยงานให้บริการสนับสนุนทางวิชาการจะต้องมีการนำเอาวิทยานิพนธ์ออกให้บริการ และเผยแพร่ต่อผู้ให้บริการ ตลอดจนการทำซ้ำเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการ วิจัย และการศึกษา ดังนั้นถ้าลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์เป็นของนักศึกษา บรรณารักษ์ทำซ้ำในปริมาณและสัดส่วนเกินสมควรก็就会有ความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ถ้าลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์เป็นของมหาวิทยาลัย บรรณารักษ์สามารถทำซ้ำในปริมาณและสัดส่วนเกินสมควรได้โดยไม่มีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์

วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์ที่มีผลต่อปริมาณและสัดส่วนในการทำซ้ำของบรรณารักษ์

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Document Research) โดยทำการรวบรวม ศึกษา ค้นคว้าจากตำราวิชาการ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

อภิปรายผล

จากการศึกษาจากตำราวิชาการ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ที่เกี่ยวข้อง สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. กรณีที่ลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์ตกเป็นของนักศึกษา ซึ่งนักศึกษานี้ในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์วิทยานิพนธ์ขึ้นมาโดยอิสระ ปราศจากการบังคับบัญชาจากอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นการแสดงความคิดริเริ่มในทางวิชาการ วิจัย หรือการศึกษาเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่โดยนักศึกษาเป็นผู้ศึกษาและค้นคว้าหาหัวข้อที่ตนเองมีความสนใจต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเห็นชอบ ก็จะเสนอต่อมหาวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยขออนุมัติและแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาควบคุมวิทยานิพนธ์และเค้าโครงรายละเอียดของวิทยานิพนธ์ เมื่อทำเค้าโครงรายละเอียดของวิทยานิพนธ์เสร็จแล้ว ให้อาจารย์ที่ปรึกษาอนุมัติและนำเสนอมหาวิทยาลัยต่อไป โดยมหาวิทยาลัยจะดำเนินการออกคำสั่งแต่งตั้ง

คณะกรรมการสอบเค้าโครงรายละเอียดของวิทยานิพนธ์ โดยช่วยพิจารณาและแนะแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์ เมื่อนักศึกษาผ่านการสอบ ก็จัดทำวิทยานิพนธ์ในลำดับต่อไป โดยศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจะจัดทำวิทยานิพนธ์ภายใต้เค้าโครงรายละเอียดที่สอบผ่าน เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเห็นว่าวิทยานิพนธ์มีเนื้อหาที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ก็จะอนุญาตให้สอบ โดยเสนอให้มหาวิทยาลัยออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ เมื่อคณะกรรมการมีมติเห็นชอบจึงจะถือว่านักศึกษาผ่านการสอบและสำเร็จการศึกษา

จากกระบวนการดังกล่าวจึงต้องพิจารณาต่อไปว่า ขั้นตอนในการทำวิทยานิพนธ์นั้น นักศึกษามีความคิดอิสระในการริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนการหาหัวข้อจนถึงสอบวิทยานิพนธ์โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำเท่านั้น ดังนั้นเมื่อ นักศึกษาเป็นผู้จัดทำและตัดสินใจในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยตนเองแล้ว โดยไม่มีอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมจัดทำด้วย เมื่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ปราศจากการควบคุมแล้ว ลิขสิทธิ์จึงตกเป็นของนักศึกษาในฐานะผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 โดยมีแนวปรัวินิจฉัยของสำนักงานอัยการสูงสุด โดยได้ตอบข้อหารือจากมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องปัญหาลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์ของนิสิต เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2541¹ และให้ความเห็นว่า

“1. บุคลากรของมหาวิทยาลัยที่เข้าไปมีส่วนในการจัดทำปริญญาโท เช่นการจัดทำเค้าโครง การตรวจแก้ตลอดจนสอบปากเปล่าไม่ถือว่าเป็นผู้สร้างหรือผู้สร้างสรรค์ร่วมตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 4 และมาตรา 8 จึงไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในปริญญาโทเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในปริญญาโทดังกล่าว”

2. เนื่องจากการเขียนปริญญาโทเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ปริญญาโทดังกล่าวจึงเป็นงานสร้างสรรค์ของนิสิตผู้ทำเป็นปริญญาโทและนิสิตผู้ทำปริญญาโทเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในปริญญาโทดังกล่าว”

ในกรณีที่นักศึกษาได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัย หรือแหล่งทุนภายนอก ลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์จะต้องเป็นของหน่วยงานซึ่งเป็นผู้ให้ทุน (Funding Agency) โดยผลของกฎหมายตามมาตรา 10 และ 14 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 กล่าวคือ แม้ผู้สร้างสรรค์จะก่อให้เกิดงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่ได้สร้างสรรค์ขึ้นในฐานะผู้รับจ้างหรือได้สร้างสรรค์ขึ้นตามการงานที่จ้างหรือตามคำสั่งหรือภายใต้การควบคุมของหน่วยงานราชการ จึงทำให้ลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์เป็นของผู้ให้ทุน แต่ทั้งนี้ นักศึกษากับผู้ให้ทุนสามารถตกลงยกเว้นให้เป็นอย่างใด กล่าวคือ สามารถทำเป็นหนังสือตกลงกันให้ลิขสิทธิ์ตกเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้

2. กรณีที่ลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์ตกเป็นของมหาวิทยาลัย ซึ่งนักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์ที่ไม่สามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ได้ด้วยความคิดอิสระอย่างเต็มที่ โดยนักศึกษาเป็นผู้ศึกษาและ

¹ สำนักงานอัยการสูงสุด “หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส 0017/13674 เรื่องหารือลิขสิทธิ์ในงานปริญญาโท,” 28 ตุลาคม 2541. และชัยเกษม นิติสิริและคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 237-238.

ค้นคว้าหาหัวข้อที่ตนเองมีความสนใจต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเห็นชอบ จึงจะสามารถเสนอต่อมหาวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยขออนุมัติและแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาควบคุมวิทยานิพนธ์และเค้าโครงรายละเอียดของวิทยานิพนธ์ เมื่อทำเค้าโครงรายละเอียดของวิทยานิพนธ์เสร็จแล้ว ให้อาจารย์ที่ปรึกษาอนุมัติและนำเสนอมหาวิทยาลัยต่อไป โดยมหาวิทยาลัยจะดำเนินการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบเค้าโครงรายละเอียดของวิทยานิพนธ์ โดยช่วยพิจารณาและแนะแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์ เมื่อนักศึกษาผ่านการสอบ ก็จัดทำวิทยานิพนธ์ในลำดับต่อไป โดยศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจะจัดทำวิทยานิพนธ์ภายใต้เค้าโครงรายละเอียดที่สอบผ่าน เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเห็นว่าวิทยานิพนธ์มีเนื้อหาที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ก็จะอนุญาตให้สอบ โดยเสนอให้มหาวิทยาลัยออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ เมื่อคณะกรรมการมีมติเห็นชอบก็จะถือว่านักศึกษาผ่านการสอบและสำเร็จการศึกษา

เมื่อพิจารณากระบวนการดังกล่าวแล้ว เห็นว่า นักศึกษาไม่ได้มีความคิดอิสระเต็มที่ในการสร้างสรรค์วิทยานิพนธ์ แต่จะควบคุมและกำกับโดยอาจารย์ที่ปรึกษาตั้งแต่เริ่มต้นจัดทำจนกระทั่งสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ แม้กระทั่งการจัดทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์จะต้องเป็นไปตามคู่มือจัดทำของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ถือว่าเป็นการทำวิทยานิพนธ์ภายใต้การควบคุม ลิขสิทธิ์จึงเป็นของมหาวิทยาลัย

สิทธิในการทำซ้ำวิทยานิพนธ์ของบรรณารักษ์ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ได้บัญญัติการกระทำต่องานโดยบรรณารักษ์ไม่เป็นการผิดในมาตรา 34 บัญญัติว่า “การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ของห้องสมุดซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มิได้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หากการทำซ้ำนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไรและไว้ปฏิบัติตาม มาตรา 32 วรรคหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

1. การทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น
2. การทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่น เพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา

ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 34 เป็นเรื่องเฉพาะที่ผู้กระทำจะต้องเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุด สำหรับความหมายของห้องสมุดตามมาตรา 34 นั้นจะหมายถึงห้องสมุดโดยทั่วไปที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและวิจัย เผยแพร่ความรู้ เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชน หรือหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น แต่ไม่น่าจะรวมถึงห้องสมุดเฉพาะตามหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลกำไรหรือองค์กรธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตามห้องสมุดเฉพาะเหล่านี้อาจทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ในบางกรณี เช่น เพื่อศึกษาและวิจัยในงานของห้องสมุดเองหรือเพื่อประโยชน์ขององค์กร

นอกจากนี้ความตามมาตรา 34 ได้ให้อำนาจแก่บรรณารักษ์ ในการกระทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ได้แต่จะต้องกระทำในขอบอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ก็ยังมีปัญหาตรงที่ว่า “การทำซ้ำงานได้ตามสมควร” ปริมาณเท่าไรจึงจะพอสมควร เช่น กรณีบรรณารักษ์ทำซ้ำหนังสือหายากที่มีอยู่เล่มเดียวและไม่สามารถจัดซื้อได้อีกแล้ว บรรณารักษ์จึงทำซ้ำไว้เพื่อให้ใช้ภายในห้องสมุด 1 เล่ม เพื่อป้องกันมิให้ต้นฉบับเสียหายหรือถูกทำลาย อย่างนี้ถือว่าทำซ้ำตามสมควรหรือแม้แต่ทำซ้ำให้กับห้องสมุดหรือ

สถาบันการศึกษา ถ้าเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิจัยแม้จะทำซ้ำงานในปริมาณมากถึง 30-40 เล่ม ก็ไม่ผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ในกรณีที่หนังสือที่สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาด บรรณารักษ์จะสำเนาในปริมาณมากๆ โดยอ้างว่าเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิจัยขึ้นเป็นข้อต่อสู้นั้นไม่สามารถกระทำได้ เพราะเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตและกระทบต่อสิทธิในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการที่จะขายผลงาน จนทำให้บรรณารักษ์มีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ เมื่อพิจารณาในประเด็นลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์แล้ว ไม่ว่าลิขสิทธิ์จะตกอยู่แก่ฝ่ายใด บรรณารักษ์ก็สามารถทำซ้ำได้ แต่ในกรณีที่ลิขสิทธิ์ตกเป็นของนักศึกษา บรรณารักษ์จะทำซ้ำในปริมาณมากๆ ไม่ได้ เพราะนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วอาจนำเอาองค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ไปสังเคราะห์เป็นหนังสือออกจำหน่าย เมื่อบรรณารักษ์ทำซ้ำในปริมาณมากๆ ก็มีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว มหาวิทยาลัยควรทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิกับนักศึกษา เมื่อกระบวนการจัดทำวิทยานิพนธ์เสร็จสิ้นแล้ว เพราะจะทำให้มหาวิทยาลัยอยู่ในฐานะผู้รับโอนสิทธิ บรรณารักษ์จึงจะสามารถทำซ้ำในปริมาณได้ แต่ถ้าลิขสิทธิ์ตกเป็นของมหาวิทยาลัย บรรณารักษ์สามารถทำซ้ำได้ในปริมาณมากๆ โดยไม่ต้องขออนุญาตให้สิทธิกับนักศึกษา เพราะบรรณารักษ์ทำซ้ำในฐานะที่เป็นตัวแทนของเจ้าของลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

- จันทิมา ธนาสว่างกุล. (2530). **การใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use in copyright law)**.
 กรุงเทพฯ : ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยเกษม นิติสิริและคณะ. (2541, ธันวาคม). ลิขสิทธิ์ในวิทยานิพนธ์. **บทบัณฑิตย**. 54, 237-238.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2542, มกราคม-มีนาคม). กฎหมายลิขสิทธิ์กับหลักการใช้งานโดยธรรมในงานของบรรณารักษ์และนักสารนิเทศ. **จุฬาลงกรณ์วารสาร**. 11(42), 84-95.
- _____. (2548). **ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา : พื้นฐานความรู้ทั่วไป ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ความลับทางการค้า เซมิคอนดักเตอร์ชิป พันธุ์พืชใหม่**. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- ธรรมเรศ กฤตยธรรม. (2542). **เจ้าของลิขสิทธิ์ในงานวิทยานิพนธ์**. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วนิดา ศรีทองคำ และ อัมพร น้อยแสง. (2545). **กฎหมายลิขสิทธิ์และการใช้งานโดยธรรมสำหรับการสอน การวิจัย และการให้บริการทางการศึกษา : สรุปการบรรยายวิชาการ**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย..